

[Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100-00>

21. Украина. Президент. Распоряжение «Про назначення грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених» [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=207%2F2008-%F0%EF>

22. Украина. Кабинет Министров. Постановление «Про розподіл обсягів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для фінансування у 2008 році програм-переможців Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування 2007 року» № 344 от 09.04.2008 [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=344-2008-%EF>

23. Украина. Кабинет Министров. Постановление «Про розподіл обсягів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для фінансування у 2007 році програм, яких визнано переможцями Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування 2006 року» № 43 от 24.01.2007 [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=43-2007-%EF>

24. Украина. Кабинет Министров. Постановление «Про державне замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб у 2008 році» № 443 от 17.04.2008 [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=443-2008-%EF>

25. Украина. Кабинет Министров. Распоряжение «Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України у 2008 році» № 383-р от 27.02.2008 [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=383-2008-%F0>

26. Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. Модельный закон «Об инновационной деятельности» № 27-16 от 16.10.2006 [Электронный ресурс] / Законодавство України, електронна база. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_g12

Надійшла 13.05.2009

УДК 338.246.4:338.26

Л. І. ФЕДУЛОВА

Інститут економіки та прогнозування НАН України

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ

Розкрито сутність та особливості нових підходів до процесу стратегічного планування в умовах кризи. Розроблені та обґрунтовані пропозиції щодо застосування форсайт-методів для здійснення стратегічного планування та технологічного прогнозування.

Essence and features of new approaches to the process of the strategic planning in the conditions of crisis are exposed. Suggestions for foresight-methods' application for realization of the strategic planning and technological prognostication are developed and grounded in the article.

Сьогодні як політикум, так і соціум шукають відповідь на питання: коли закінчиться глобальна фінансово-економічна криза? З точки зору логіки її подолання в умовах України можна сказати: ніколи. Накопичені роками проблеми політичного та економічного характеру вказують на необхідність забезпечення переходу української економіки в нову якість, параметри якої диктують нові обставини та відповідний формат подій. Тільки структурні зміни економіки, перехід до інноваційного розвитку допоможуть одержати результат і забезпечити виживання економіки в умовах кризи. Проте лише локальних заходів та дій для цього недостатньо. Сьогодні як ніколи вкрай необхідною постає проблема вибору та застосування сучасного методичного інструментарію для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Розробка теоретико-методичних і науково-практичних засад процесу стратегічного управління дослідженнями та розробками в умовах переходу вітчизняної економіки до інноваційної моделі розвитку диктується, насамперед, потребами практики і представляє як науковий, так і практичний інтерес. Слід зазначити, що питання організації управління науково-технічним прогресом завжди були в центрі уваги вчених (Александрова В., Валдайцев С., Глазьев С., Гончарова Н., Добров Г., Перерва П., Яковець Ю. та інших). Однак глибокі дослідження проблем технологічних інновацій в умовах ринкової економіки тільки розпочинаються. Так, проблемами дослідження економічних засад інноваційно-технологічного розвитку галузей та підприємств, визначення технологічних пріоритетів розвитку економіки та оцінкою факторів впливу на її ефективність займаються такі вітчизняні вчені, як Багал Ю., Геєць В., Крупка М., Малицький Б., Лапко О., Яковлев А. та інші; російські вчені – Анишин В., Багриновский К., Голиченко О., Дагаєв А., Динкін А., Іванова Н., Іванов В., Кузик Б., та інші; зарубіжні вчені: Едвінсон Л., Портер А., Твісс Б., Фостер

Р., Шнайдер Д. та інші.

Проте наявність проблеми виведення економіки з рецесії та забезпечення конкурентоспроможності української економіки обумовлюються низкою факторів, ключовим із яких є відсутність механізмів результативного стратегічного планування та прогнозування. В умовах України розробка зазначених механізмів ускладнена дезінтеграцією інформаційних взаємодій, довгою лінією комунікацій при прийнятті управлінських рішень, відсутністю маркетингової складової в системі планування та управління, що в сукупності призводить до уповільнення процесу розробки, зниження віддачі від використаних ресурсів та інвестиційних вкладень і втрати конкурентних переваг при реалізації відповідних програм розвитку.

Метою статті є розкрити особливості та окреслити підходи до стратегічного планування і прогнозування в умовах необхідності вироблення антикризових заходів.

Слід зазначити, що в Україні з 1991 року через непослідовність у проведенні науково-технологічної та інноваційної політики та її низьку ефективність закріплюються тенденції до технологічного відставання від розвинених країн світу. Наслідком цього в останні роки було помітне зниження конкурентоспроможності національної економіки, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, падіння якості робочої сили. Закріплення таких тенденцій й обумовило складність та критичний стан національної економіки в умовах глобальної кризи.

За весь період існування незалежної України актуальними залишаються визначені ще у 1999 році Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку такі головні цілі науково-технологічного та інноваційного розвитку [1]:

1) підвищення ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально-економічному розвитку України та забезпеченні її економічного зростання, утвердженні духовності у суспільстві, вдосконаленні державотворення;

2) створення ефективних механізмів збереження, ефективного використання та розвитку національного науково-технологічного потенціалу;

3) технологічне переобладнання і структурна перебудова виробництва з метою нарощування випуску товарів, конкурентоспроможних на світовому і внутрішньому ринках;

4) збільшення експортного потенціалу за рахунок наукоємких галузей виробництва, зменшення залежності економіки України від імпорту;

5) органічне включення інноваційних факторів до процесу соціально-економічного розвитку держави, збереження довкілля та ефективного використання природних ресурсів, сприяння створенню в економіці достатньої кількості робочих місць, у тому числі для випускників навчальних закладів, фахівців, які внаслідок економічної кризи втратили свої робочі місця у виробництві, науці, освіті тощо, а також для спеціалістів, які звільняються із Збройних Сил;

6) відродження творчої діяльності винахідників і раціоналізаторів виробництва;

7) розвиток людини як особистості, збереження і захист її здоров'я та середовища проживання, створення умов для високопродуктивної, творчої та безпечної праці і сучасного побуту.

Здійснюваний нами на постійній основі моніторинг стану розвитку економіки показує, що її інноваційний розвиток залежить від ступеня державної підтримки наукоємного сектору виробництва, стану нормативної бази та коштів, що виділяються підприємницьким сектором на НДДКР. Проведення наукових досліджень та відповідне впровадження їх результатів у практику ще не розглядається серед національних виробників як обов'язковий фактор успішної діяльності підприємств на внутрішньому і навіть зовнішньому ринках. На відміну від розвинених країн світу, переважна частина НДДКР галузевої і заводської (корпоративної) науки в Україні в процесі перебудови економіки (особливо стихійної та неконтрольованої приватизації) виявилася за межами корпоративного сектору і відповідно за межами відтворювальних механізмів їх фінансування. На сьогодні в українській науково-технологічній сфері склалася така ситуація, яка характеризує розірваність зв'язків між заводською, галузевою, вузівською і академічною наукою, що в кінцевому підсумку призводить до все більшого відокремлення науки від виробництва. Особливе занепокоєння викликає реальний сектор економіки, якому притаманні:

1) консервативна сировинна структура економіки;

2) низький рівень впровадження інновацій та недостатня інноваційна активність у цілому;

3) висока енергоємність економіки (енергоємність ВВП в Україні більша за середню для країн ОЕСР майже у 3 рази і становить 0,74 кг умовного палива на долар США);

4) значна зношеність основних фондів підприємств;

5) недостатній рівень іноземних та внутрішніх інвестицій;

6) низька якість та безпека інфраструктури.

На жаль, Україна є однією серед небагатьох держав, які й до цього часу не мають науково обґрунтованих прогнозів й орієнтирів майбутнього. На відміну від розвинутих й більшості країн, що розвиваються, які розпочинають планування свого розвитку з постановки цілей і визначення соціально-економічних пріоритетів, у нас діє механізм короткострокового прогнозування і нормативного планування економічних реформи, орієнтованих в основному на вимоги державних надструктур: МВФ, Світовий банк та інше. При цьому маємо ситуацію, коли *засоби підмінюють цілі*, інструментальні задачі превалюють над

змістовними, відсутня стратегія розвитку економіки і практиці переважає кон'юнктурна дія короткострокових комерційних інтересів домінуючих груп впливу.

Технологія прогнозування соціально-економічного розвитку повинна бути кардинально змінена. Екстраполяція минулих тенденцій не повинна домінувати при формуванні планів майбутнього. Задача полягає в переломі сформованих тенденцій, подоланні рецесії й ініціюванні економічного зростання. У сформованих умовах прогноз повинний визначатися сполученням наявних можливостей і бажаних результатів. Для цього він повинен починатися з формулювання чітких цілей соціально-економічного розвитку на задану перспективу й інвентаризації існуючих ресурсів, що можуть бути задіяні завдяки створенню відповідних макроекономічних умов і мір державного регулювання [2].

В даний час, незважаючи на особливо важливу роль стратегічного планування в державних органах управління, що приймають рішення, лише обмежене коло експертів бере участь у практичному застосуванні цієї методології і розуміє, яким чином можна використовувати результати цієї роботи. Разом з тим застосування сучасної методології планування є однією із можливостей державних органів залучити ділові кола в процес вироблення стратегічних рішень, що стосуються перспектив технологічного розвитку держави.

Основними інструментами стратегічного планування є, зокрема, форсайт, індикатори інноваційної активності, порівняльний аналіз, цикли системних оцінок і вивчення міжнародного досвіду. Прикладами інструментів порівняльного аналізу інноваційної та технодогічної політики є такі аналітичні видання, як «Trendchart» і «ERA Watch». Інтеграційна діяльність країн в рамках СОТ та ЄС сприяє розвитку зацікавленості до вивчення міжнародної практики.

Ретроспектива свідчить, що у таких сферах, як технологічний розвиток та інновації, спроби встановлення пріоритетів діяльності мають відносно давню історію. Методи планування і прогнозування технологічного розвитку розроблялися в 1960-х і 1970-х роках, а технологічний форсайт набув поширення у 1980-х і 1990-х роках.

Практика показує, що для того щоб процес визначення пріоритетних сфер технологічного розвитку був успішним, він повинний бути невід'ємною частиною більш широкого процесу вироблення політики в галузі інновацій, науки і технології, що використовує цілий набір інструментів стратегічного аналізу, таких як форсайт, порівняльний аналіз (бенчмаркінг), моніторинг і аналітична оцінка. У випадку відсутності цих інструментів, координація може здійснюватися методами більш низького рівня та шляхом консультацій [3].

Для того, щоб процес визначення пріоритетів технологічного розвитку був ефективним, він повинний здійснюватися на двох рівнях: інституціональному і стратегічному. На інституціональному рівні важливу роль відіграють ради з питань політики, але їхніх зусиль може виявитися недостатньо для розробки комплексної горизонтальної політики заохочення інновацій для стійкого економічного зростання. На рівні стратегічного аналізу важливо налагодити тісний зв'язок із процесом визначення пріоритетів і використовувати такі інструменти прогнозування політики, як форсайт.

Застосування форсайта дозволяє підвищити координаційний потенціал національних і локальних інноваційних систем і їхню здатність реагувати на зовнішні виклики. В процесі планування в основному опрацьовуються питання координації між органами, що займаються розробкою політики розвитку науки, і суб'єктами, зацікавленими в розвитку інновацій. Метою форсайта є генерування нових оціночних прогнозів, про які індивідуальні суб'єкти можуть довідатися тільки в результаті участі в таких колективних оцінках.

Слід зазначити, що знання про процес форсайта, накопичені в ЄС, у даний час систематизовані у вигляді рекомендацій щодо застосування цього методу [4], а також використовуються в професійному спілкуванні, зокрема, у мережі ЄС по моніторингу форсайта [5].

Детальний аналіз особливостей нових методів планування та прогнозування показує, що орієнтована на конкретні дії спрямованість форсайта є головною рисою, що відрізняє методологію форсайта від прогнозування, і це пояснює, чому форсайт є важливим інструментом інноваційної політики. Форсайт припускає обов'язкову активність його учасників з метою: 1) вийти на краще загальне розуміння бажаних і можливих варіантів бачення майбутнього, і 2) забезпечити участь і мережне співробітництво між різними суб'єктами, що беруть участь у реалізації такого бачення.

Наприклад, практика форсайта в Угорщині показує, що такі програми можуть функціонувати, як механізм інноваційного прориву, генеруючи критичну масу розуміння в діловому середовищі й у колах, пов'язаних з НДДКР щодо необхідності розробити чітку інноваційну політику, щоб забезпечити базу для довгострокової конкурентоспроможності й економічного зростання.

Для стратегічного аналізу потрібна розвинута культура аналітичної оцінки. Проте в країнах регіону ЕСК ООН культура оцінки розвинута досить неоднаково, що пояснює різні рівні стратегічного аналізу. Так, у відносно просунутих у цьому відношенні країнах процедури аналітичних оцінок стають невід'ємною частиною підходу до директивної і програмної діяльності, в основі якого лежить процес нагромадження знань.

На відміну від традиційного прогнозування, Форсайт як сучасна методологія технологічного прогнозування організується як систематичний процес, що повинний бути ретельно спланований і реалізований. Як правило, Форсайт-проекти здійснюються досить регулярно, іноді за схемою, що

повторюється (подібно японському довгостроковому прогнозу, що відбуваються кожні п'ять років, починаючи з 1971 року), в інших випадках дослідження здійснюються як послідовність взаємопов'язаних проектів, націлених на рішення комплексу взаємозалежних задач і формування погодженого уявлення про довгострокові перспективи розвитку технологій, інновацій і суспільства. Так, у Доповіді Громадської палати Російської Федерації по промисловій політиці й інноваціях за 2007 рік [6] зазначається, що в розвинутих країнах одним з найбільш ефективних інструментів визначення стратегічних перспектив інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних зробити максимально позитивний вплив на економіку і суспільство в довгостроковій перспективі, є методологія Форсайта, що активно застосовується на всіх рівнях – від корпоративного до національного. При цьому метою національних програм Форсайта за звичай є опис імовірних тенденцій соціально-економічного та технологічного розвитку на довгострокову перспективу і досягнення консенсусу між державою, бізнесом і суспільством по стратегічних напрямках національного розвитку, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності країни і вирішення найбільш важливих соціально-економічних проблем. Серед відмінностей можна також зазначити наступні:

По-перше, прогнози, як правило, формуються вузьким колом експертів і у більшості випадків асоціюються з пророкуваннями малокерованих подій (прогноз курсів акцій, погоди, спортивних результатів і ін.). У рамках Форсайта мова йде про оцінку можливих перспектив інноваційного розвитку, пов'язаних із прогресом науки і технологій, окреслюються можливі технологічні обрії, що можуть бути досягнуті при вкладенні визначених засобів і організації систематичної роботи, а також ймовірні ефекти для економіки і суспільства.

По-друге, Форсайт завжди має на увазі участь (часто шляхом проведення інтенсивних взаємних обговорень) багатьох експертів із усіх сфер діяльності, у тому або іншому ступені пов'язаних з тематикою конкретного форсайт-проекта, а іноді і проведення опитувань визначених груп населення (жителів регіону, молоді й ін.), прямо зацікавлених у рішенні проблем, що обговорюються в рамках проекту.

По-третє: на відмінну від традиційних методів, Форсайт вирізняється націленістю на розробку практичних заходів для наближення обраних стратегічних орієнтирів.

Таким чином, у більшості випадків, Форсайт може переслідувати наступні *цілі*: 1) оцінка розвитку конкретного науково-технічного напрямку (передбачає розробку «технологічної карти»); 2) оцінка перспектив сфери науки і технологій (розподіл ресурсів на проекти НДДКР); 3) оцінка перспектив науково-технологічного розвитку в соціально-економічному контексті (прийняття стратегічних рішень на макrorівні). Він дозволяє зібрати необхідну для прийняття рішень інформацію про стан і напрямки фінансованих державою НДДКР; створити нову культуру взаємодії між наукою і бізнесом; визначити ресурси, необхідні для досягнення поставлених задач. Ще одна відмінна риса нового підходу – визначення не конкретних технологій, а напрямків розвитку (*рамкових умов*), багатоваріантність сценаріїв, безперервність етапів програми «Форсайт» за часом. Однією із головних умов успішного використання даної методології є готовність суспільства (адміністративного апарата, керівників компаній, окремих фахівців, громадськості) спільно оцінити довгострокові перспективи розвитку країни, відволікаючись від короткострокових кон'юнктурних моментів. За результатами Форсайт-проектів формуються масштабні національні і міжнародні дослідницькі програми, зокрема, Шоста і Сьома Рамкові програми по наукових дослідженнях і технологічному розвитку ЄС, бюджети яких склали, відповідно, 17,5 і 54 млрд євро.

Радикальна зміна поінформованості не може бути генеровано одним тільки форсайтом, але форсайт може додати цьому процесові значного прискорення. Успіх форсайт-досліджень залежить від сполучення ряду факторів, у числі яких якісна і професійна робота учасників проекту є лише одним з необхідних складових.

Однак, сьогодні методологія форсайта не обмежується розглядом підходів до формування уявлень про майбутнє (по типу методів розробки сценаріїв, методу «Дельфи», і т.і.), а охоплює значно більш широке коло питань і включає питання створення коаліцій, охоплення аналізу, а також питання організації, управління й імплементації [7].

Особливої уваги заслуговує так звана «дорожня карти» – *методика стратегічного планування*. Побудова дорожніх карт як і раніше залишається творчим, слабо формалізованим і слабо алгоритмованим процесом, у якому результат (валідність і адекватність прогнозу) у значній мірі залежить від креативності експертів – авторів карти.

Стратегія розвитку повинна містити в собі визначення пріоритетів довгострокового соціально-економічного і соціального розвитку, збереження і збільшення науково-виробничого потенціалу країни, формування на цій основі промислової, зовнішньоторговельної і бюджетної політики, забезпечення їхньої реалізації за рахунок використання гарантій, здійснення цільових інвестиційних і науково-технічних програм, роботи інститутів розвитку, планування бюджету і розвитку державного сектора, регулювання інвестиційної і стимулювання інноваційної активності. Корисним, а в умовах кризи необхідним елементом такої політики повинне бути індикативне планування.

Погоджуємося з думкою [2], що вибір і реалізація пріоритетів соціально-економічного та технологічного розвитку повинні передувати прийняттю концепції структурної перебудови економіки на основі сучасних технологій, розробці і реалізації регіональних програм по її здійсненню. Визначення

пріоритетів технологічного розвитку розвитку по основних напрямках НТП повинне виходити із закономірностей довгострокового зростання і національних конкурентних переваг. Забезпечення їхньої реалізації необхідно здійснювати за допомогою фінансованих за підтримкою держави цільових програм, пільгових кредитів, державних закупівель і надання державних гарантій під інвестиції в закупівлі капіталомісткого устаткування вітчизняного виробництва.

Важливою також вбачається розробка системи оцінки (критеріїв) результативності процесу стратегічного планування. Проте спочатку необхідно змоделювати процес управління результативністю для конкретного економічного суб'єкта. Класично моделювання процесу управління результативністю може складатися із наступних етапів:

- 1) вибір аналізованого об'єкта і його меж;
- 2) визначення «зовнішнього середовища» об'єкта;
- 3) встановлення основних (стратегічних) цілей аналізованого об'єкта;
- 4) визначення основних видів ресурсів, що споживаються об'єктом;
- 5) опис основних видів технологічних процесів;
- 6) визначення основних параметрів процесу, що аналізується;
- 7) визначення бажаних (очікуваних) результатів;
- 8) виявлення критеріїв і вимірювачів результативності та їхнє ранжування;
- 9) встановлення видів і пріоритетів коефіцієнтів, що використовуються;
- 10) визначення процесу оцінки, регулювання зворотного зв'язку і планування поліпшень.

Важливу роль в процесі технологічного прогнозування відводиться технологічному менеджменту, який все більше стає менеджментом знань. Сама ж стратегія технологічного менеджменту спрямовується до ідентифікації нових сприятливих можливостей, загострення ризиків в організованому процесі створення нових знань, управління еволюцією знання, захисту накопиченого знання, зниження часу комерціалізації нових продуктів. Розвиток знання у форматі технологічного прогнозу стає практичним моментом формулювання стратегії. Час реагування на конкуренцію усе більш скорочується, що визначає першорядну роль навчання у компаніях. Глобальне технологічне бачення буде залежати від знань, інновацій і загального бачення кожного економічного суб'єкта.

Слід зазначити, що в міру розвитку глобалізації, що означає швидке збільшення виробничих, торговельних, фінансових і технологічних зв'язків між країнами, все більше в наукових колах висловлюється заклопотаність із приводу того, що це може призвести до зниження актуальності НІС. Однак аналіз показує, що процеси глобалізації не ведуть до зниження значення локальних, регіональних або національних інноваційних систем. Навпаки, такі інноваційні системи відіграють ключову роль у формуванні глобальної корпоративної технологічної активності [9].

Останні події в світі показують, що у зв'язку з тим, що науково-технологічний прогрес постійно розгортається динамічними темпами, принципового гальмування технологічного розвитку не відбудеться. Прогнозується, що темпи зростання високотехнологічних сфер будуть досягати 10 – 30% в провідних країнах. Отже, за кризою приховується потужний технологічний зсув, що означає активний перерозподіл ресурсів та вихід нових дійових осіб на світовій арені (прихід „нових чемпіонів”). Каталізатором інноваційного прориву будуть технології, що складають ядро нового шостого технологічного укладу: конвергентні технології, нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні технології, нові матеріали.

Таким чином, вибір і реалізація моделей та інструментів прогнозу інноваційно-технологічного розвитку буде обумовлюватися особливостями завдань, які слід розв'язати, специфікою висхідної інформації та дією групи таких факторів, як: наслідки зовнішньоекономічних подій; ситуація в країні; варіанти макроекономічного розвитку країни.

Знання майбутнього шляху розвитку будь-якої сфери діяльності дає змогу уникати значних непродуктивних витрат на неперспективні напрями розвитку та взаємоузгодження різнотехнологічних засобів у загальнодержавному та світовому технологічному просторі. При цьому за рахунок усвідомленого, заздалегідь зробленого вибору стосовно напрямку вкладання поточних інвестицій, в умовах обмежених фінансових і кадрових ресурсів України, зазначений оптимізований вибір слід розглядати як додаткове ресурсне джерело не лише розвитку економіки в кризовий період, а й прискорення національної економіки внаслідок збільшення масовості технологій.

Здатність держави удосконалювати координацію різних заходів політики, спрямованих на досягнення довгострокових цілей, стає найважливішим фактором, необхідним для забезпечення конкурентоспроможності в довгостроковому плані й економічному зростанні. Погоджені на широкій основі національні пріоритети, викладені у формі стратегічних, довгострокових заходів політики, полегшують задачі координації, забезпечуючи консенсус і взаємопорозуміння усіх зацікавлених сторін.

Література

1. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України : постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 року № 916-XIV.

2. Глазьев С. Управление развитием – фактор устойчивого экономического роста / С. Глазьев // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 4. – С. 12 – 16.
3. Governance of Innovation Systems, Volume 1: Synthesis Report, Paris: OECD, 2005. – P. 10.
4. [http://forlearn.irc.es/guide/O home/about.htm](http://forlearn.irc.es/guide/O%20home/about.htm). (<http://forlearn.jrc.ec.europa.eu/index.htm>).
5. <http://www.efmn.info/>.
6. Доклад Общественной палаты Российской Федерации по промышленной политике и инновациям за 2007 год. [электронный ресурс. – режим доступа] <http://www.rspp.ru/Attachment.aspx?Id=2925>
7. Keenan M. Review of Foresight Activities in Czech Republic, Hungary, and Bulgaria, Report prepared for the ForeTech Conference, Sofia, 27 May 2004.
8. Daniele Archibugi, Jeremy Howells and Jonathan Michie. Innovation Systems in a Global Economy. Technology Analysis & Strategic Management, 1999. – Vol. 11, No. 4.

Надійшла 15.05.2009

УДК 51:658.014.1

В. В. ХРИСТИАНОВСКИЙ

Донецкий национальный университет

Т. В. УМАНЕЦ

Одесский государственный экономический университет

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМОЙ НА МАКРОУРОВНЕ

Проанализировано состояние практики управления такой социо-экономической системой, как национальная экономика Украины и ее составляющими. Отмечено, что оценки кризисного состояния в украинской экономике побуждают экономистов искать его причины в несовершенстве теории управления. Изучены основы теоретической парадигмы синергетики и предложен концептуально новый подход к управлению эффективностью деятельности экономических систем на всех ее уровнях на основе синергетических принципов экономических исследований.

The state of practice of management of such social-economical system as national economy of Ukraine and its constituents is analysed. It is marked that the estimations of the crisis consisting of the Ukrainian economy induce economists to search its reasons in imperfection of management theory. Bases of theoretical paradigm of synergetics are studied and conceptually new approach to the efficiency management of activity of the economic systems at all levels on the basis of synergetic principles of economic researches is offered in the article.

Восемнадцать лет реформирования национальной экономики Украины сделали данный процесс постоянным, но не принесли долгожданного экономического роста. Основным недостатком экономических реформ Украины в прошлом и настоящем является отсутствие их системности, использование старых подходов в построении рабочих концепций. Обосновать это можно следующим.

Коренные преобразования экономики Украины, осуществляемые на институциональном уровне, малоэффективны, так как не подкреплены механизмами реализации через менеджмент. Анализ реструктуризации экономики и ее отраслей на основе индекса структурных сдвигов в основных ценах показывает, что на практике существенного воздействия структурные сдвиги на экономику Украины не оказали. Это отражается в том, что за последние годы практически не было ощутимого эффекта действий правительства, направленных на структурную перестройку экономики.

Если рассмотреть индексы структурных сдвигов валовой добавленной стоимости по отдельным видам экономической деятельности, то можно увидеть, что практически по всем видам ее деятельности (исключением есть оптовая и розничная торговля, торговля транспортными средствами, услуги по ремонту) структурные сдвиги негативно влияют на объем валовой добавленной стоимости. Особенно это касается таких видов экономической деятельности, как производство и распределение электроэнергии, газа и воды. То же наблюдается и в добывающей промышленности. Следовательно, преобразования в экономике Украины не дают положительного эффекта, так как экономика ни на один нормальный рыночный сигнал не реагирует [1, с. 104 – 105]. Отсюда можно сделать вывод, что вся мощь экономической теории производственных, социальных и политических отношений, направленная на создание рынка, в действительности получает его виртуальный образ, который не похож на классические модели.

В процессе реструктуризации четко прослеживается распределение функций государственного управления и менеджмента. Процесс приватизации, начавшийся с реструктуризации правовых отношений собственности, постепенно охватывает всю систему экономических, финансовых, организационных, технологических и социальных отношений. Перераспределение собственности между многими субъектами – государством, инвесторами, руководством организаций и наемными работниками – обусловило быстрый рост управленческих организаций и органов, банковских и финансовых структур, формирование финансового капитала.

Оценки кризисного состояния в украинской экономике побуждают экономистов искать его